

Sustainable Development Goals - Oikeudenmukainen siirtymä

Markku Granander (Metsäkeskus), Riina-Riikka Heikka (Ulkoministeriö), Timo Laukkanen (Verohallinto), Minna Polvinen (Opetus- ja kulttuuriministeriö)

Reilu siirtymä muutossuunnitelmien sisällön keskiöön

Ilmastonmuutokseen kohdistuvat toimenpiteet luovat voittajia ja häviäjiä. Reilun siirtymän tavoitteena on, että valtio varmistaa, että muutoksen hyödyt jakaantuvat tasaisesti ja etteivät kustannukset kohdistu epätasaisesti. Reilua siirtymää koskeva keskustelu kohdistuu usein työpaikkojen säilymiseen, syntyymiseen tai häviämiseen. Reilun siirtymän yhteiskunnalliset vaikutukset ovat kuitenkin laajemmat. Kaikki eivät tarvittavissa muutoksissa ole voittajia ja totutusta on opittava luopumaan, mutta siirtymän pitää olla yksilölle sosiaalisesti kestävä.

Havaintojemme mukaan Suomesta tällä hetkellä puuttuu poliittinen prosessi, joka huomioisi riittävällä konkreetilla kestävä kehityksen ekologiset ja sosiaaliset ulottuvuudet sekä konkretisoisi Suomeen sovelletun reilun siirtymän mallin toteutusta. Suomessa on myös selkeä tarve systemaattiselle vaikutusarvioinnille ja nykyistä vaikuttavammille toimille.

Suomen tulisi kansallisesti määritellä reilun siirtymän tavoitteet ja kriteeristö sekä asettaa tämä määritelmä konkreettisten muutossuunnitelmien keskiöön. Sektorikohtaiset muutossuunnitelmat mahdollistavat konkreettisten tasaavien mekanismien luomisen. Toimenpiteet, muutokset ja mahdolliset subventiot ovat konkreettisia tekoja. Niiden tekeminen vaatii resursseja ja se on huomioitava julkisen talouden suunnittelussa. Budjetoinnissa ja tulohajauksessa on kohdistettava varoja ja ohjausta muutossuunnitelmien toteuttamiseksi.

Muutossuunnitelmat tarjoavat tiekartan ja näkymän muutokseen ja sen tarjoamiin mahdollisuuksiin kaikille tahoille (yritykset, kuluttajat, kunnat, alue- ja valtionhallinto). Muutossuunnitelmissa tulisi ottaa päästöleikkaustavoitteiden rinnalla vahvasti huomioon myös sosiaaliset tekijät ja erilaisten ryhmien olosuhteet, resilienssi ja realistiset mahdollisuudet tarvittavien muutosten toteutukseen. Muutossuunnitelmissa on otettava vahvasti huomioon alueellinen ulottuvuus, sillä siirtymä hiilineutraaliin yhteiskuntaan vaikuttaa eri yhteiskunnan osiin ja eri alueisiin eri tavalla ja eri aikaan.

Jatkuva ja vuorovaikutteinen muutossuunnitelmaprosessi

Muutossuunnitelmaprosessin ytimessä on jatkuva, vuorovaikutteinen ja järjestelmällinen keskustelu yhteiskunnan kaikkien eri osapuolten kanssa. Kaikille on luotava mahdollisuus osallistua muutosten suunnitteluun.

Keskusteluun ja toimenpiteiden suunnitteluun on saatava mukaan perinteiset instituutionaaliset toimijat, kuten hallitus, yritykset ja etujärjestöt, mutta myös kolmannen sektorin toimijat ja yksittäiset kansalaiset. Onnistumisen avaintekijä on osallistavuuden muuttuminen osallistumiseksi. Vapaaehtoinen osallistuminen on sitoutumista muutoksen toimenpiteisiin ja vastuunottoa omasta roolista. Onnistuneen esimerkin muutosprosessin läpiviennistä ja eri toimijoiden osallistumisesta tarjoaa Kansallisen luonnonvarastrategian luontiprosessi (<https://www.sitra.fi/julkaisut/kansallinen-luonnonvarastrategia-0/>).

Vastuutahot ja toteutumisen varmistaminen

Työryhmän benchmarking-kohteena oli Skotlannin Just Transition Commission. Just Transition Commission perustettiin Skotlannin ministerien toimesta antamaan neuvoja siihen, miten reilun siirtymän periaatteita voidaan soveltaa ilmastonmuutostoihin Skotlannissa. Komissio koostuu tutkijoista sekä teollisuuden, työmarkkinajärjestöjen, kansalaisjärjestöjen ja nuorison edustajista.

Komission tehtävänä on valmistella käytännöllisiä suosituksia, joilla maksimoidaan taloudelliset ja sosiaaliset mahdollisuudet, joita siirtyminen hiilineutraaliin talouteen tarjoaa, ja tuetaan niiden riskien ymmärtämistä ja hallitsemista, jotka voivat seurata liittyen alueelliseen yhtenäisyyteen, tasa-arvoisuuteen, köyhyyteen sekä kestäviin ja inklusiivisiin työmarkkinoihin.

Ehdotamme että Suomi harkitsisi reilun siirtymän keskusteluihin Skotlannin mallin mukaista erillistä komissiota. Olemassa oleviin rakenteisiin lisäarvoa toisi komission konkreettisuus, aito laajapohjaisuus ja sen aito linkitys päätöksentekoon. Kyseessä ei olisi vain keskusteleva instanssi vaan päätösehdotuksia tuottava yhteistoimintamalli, joka toisi muutosvoimaa – ei vain pyöreän pöydän keskustelua vaan toteutettavien ehdotusten esittämistä.

Komission työtä tukemaan ja reilun siirtymän toteutumista varmistamaan tulisi tunnistaa ja hyödyntää ns. murrosagentteja, joiden käyttämisestä on suositeltu ORSI-hankkeessa: <https://www.ecowelfare.fi/2020/02/03/reilun-murroksen-abcd/>. Komission työn kautta on mahdollista nostaa vahvemmin julkiseen keskusteluun sellaisiakin reilun siirtymän kysymyksiä, jotka jäävät nyt vähemmälle huomiolle, ja hyödyntää julkista painetta niiden edistämisessä.